

F.M.R Projekt

“Az építés a tartós, maradandó változtatás vágya. Az állandóságra tett kísérlet, amely az emberi életet igyekszik keretezni. A maradandóság azonban sohasem teljesül: a civilizáció eredményei természetükénél fogva kizárólag átmenetiek lehetnek, illetve folyamatosan változnak és alakulnak. Az emberi szem számára e változások egy része azonban láthatatlan, pusztán az időbeliségük okán: túl lassan történnek, az állandóság illúzióját teremtve meg ezzel. Az emberi észlelés léptékében az állandónak tűnő dolgok, anyagok és rendszerek– bizonyos távlatból tekintve már nem is annyira statikusak, és vannak olyan jelenidejűségében is megélhető történések, melyek során ezek a változások érzékletesen kibontakoznak. “ Bene Tamás, Máté Balázs, “Égetés”, 2017

Az fmr projekt egy építészeti történés, a Tabánt jelenleg használó emberek által valósul meg.

TÖRTÉNELEM

A Tabán Budapest egyik legrégebb óta (folyamatosan) lakott területe, kedvező földrajzi adottságainak köszönhetően már a Kr. e. III. századtól kezdve éltek itt állattartó, földművelő népcsoportok. A honfoglaló magyarok a mai Erzsébet híd környékén keltek át a Dunán, kereskedelmileg fontos településeket alakítottak ki a mai Gellért-hegy lábánál, amiket aztán a 13. században porig rombolt a tatárjárás. A hely Buda elővárosaként éledt újra, majd a törökök uralma alatt is tovább fejlődött, fürdők és mecsetek épültek. A törökök elleni ostromok alatt a Tabán nagy része újból elpusztult. A területet Buda városához csatolták, magyarokat, németeket, délszlávokat és szerb menekülteket telepítettek ide. Az itt lakók között voltak iparosok, kereskedők, de a városrész lakói elsősorban szőlőműveléssel, bortermeléssel foglalkoztak.

A 18.-19. században kezdett kialakulni a Tabánnak az az arca, amire ma sokan az “eltűnt városrész”-ként hivatkoznak. Szerény kis viskók terítették be a domboldalak nagy részét, amiket maguk a lakók építettek, bővítettek. Keskeny, girbe-gurba utcák hálózta be a területet, sűrű, alacsony beépítéssel. A szerény minőségben épült házakat az idők során az Ördög-árok áradásai, valamint kisebb-nagyobb tűzvészek is rongálták, rombolták. A legnagyobb tűzvész 1810-ben a Tabán mintegy 400 viskóját pusztította el. A kacskaringós utcák, szedett-vedett házak a katasztrófák ellenére rendre újraépültek, a 19. század második felére a városrész romantikus atmoszférája és nagy hírű vendéglátó egységei miatt a pestiek közkedvelt turista célpontjává vált.

A századforduló körül azonban egyre problémásabbá váltak a csatornázatlan utcák, a sok helyen dűledező házak. A Millennium miatti városfejlesztések során elkezdtek rendezni a terület frekvenciáltabb részeit, de a városrész képtelen volt kiszakadni a nyomorból, amin az Erzsébet-híd építése sem segített. Hosszú éveken át tartó, folyamatos bontások és részleges visszaépítések után az 1930-as évek elején álltak neki véglegesen, szisztematikusan a városrész

eltüntetésének. A második világháború miatt nem tudott megvalósulni a tervezett nagyszabású újjáépítés, így az 1960-as években parkosították végleg a területet. A 70-es és 80-as években hatalmas koncerteket tartottak ezen a zöldterületen, ekkor a magyar könnyűzene meghatározó helyszíne volt, ma a rekreáció, a városi parki használat helyszíne, ami azonban lépten-nyomon, észlelhetően hordozza magában töténelmét.

EMLÉKEZET

A múlthoz való viszonyulásunk sokféle lehet. Hagyományörzés, emlékezés, nosztalgia, de akár ragaszkodás is. Kétségtől fontos a múlttal kapcsolatot ápolnunk, hiszen az kultúránk és identitásunk fontos alapkőve. Ez a kapcsolat lehet egészségtelen is, a túlzott múlt felé fordulás, az elrévedés meggátolhat minket abban, hogy a tetteink jelenidejűek legyenek, a jövőért vállalva felelősséget.

Ez a problémakör az építészetben (is) nagyon aktuális ma Magyarországon. A dolgok, állapotok múlásától való félelem egy széles körben elterjedt jelenség. Nem akarunk felejteni, elveszíteni, így hát megrögzötten konzerválunk, minden apró mozzanatot félrerakunk, elraktározzuk, hogy az valamilyen formában újra átélhető lehessen. Az elejétől a végéig videózzuk a koncerteket, de pont emiatt valójában le is maradunk róluk. Ez a fajta megörökítő tevékenység egy folytonos háttal állás az éppen történő dolgoknak. A Budai Várban zajló rekonstrukciókban is érezhető ez: az épített tér uralásában, nagy léptékben megnyilvánulóan. Görcsösen ragaszkodni akarunk egy dicsőbbnek vélt állapot formáihoz, egy hitt hanyatlást akarunk felülrni, eltüntetni azáltal, hogy vasbetonba öntjük a múltat.

Történeti rétegzettség miatt szerintünk a Tabán az egyik legmegfelelőbb hely ma Budapesten arra, hogy a jelenlétről, annak pillanatszerűségről, a tapintható átmenetiségről, mint a múlttal való egészséges kapcsolatról beszéljünk.

KARAKTER

A hely történelmében kutatva, az idősík legfontosabb pontját keresve arra a következtetésre jutottunk, hogy a Tabán valódi karaktere pont a folyamatos változásban mutatkozik meg. Ez a terület a történelem során állandó átépítés alatt állt, fejlődött, részben vagy egészében pusztulás vagy éppen újjáépítés helyszíne volt. Ez Budapest talán leggyorsabban változó városrésze, kiemelkedően sűrű a történeti rétegzettség.

Legyen szó akár a rácok domboldali viskóiról, a századforduló romantikus kis utcás, vendéglős hangulatáról, a török idők fürdőiről, a meg nem valósult, nagyszabású városfejlesztési tervekről, vagy a jelenlegi kellemes, levegős közparkról, a Tabán idővonalán a városrész összes arca teljes értékű részlet; nem éreztük volna helyénvalónak, ha ezek közül önkényesen kiemelünk egyet. Számunkra egyik sem fontosabb a másikonál, egy-egy állapot értéke nem csupán önmagából fakad, hanem abból a tabáni kontextusból is, hogy adott helyen előtte és

utána is folyamatosan más és más épült, rétegződött egymásra, valamint abból, hogy mindez organikusan, magától, az itt lakók keze által történt és öröklődött tovább.

“Az utcákban most festők festenek, fényképészek fényképeznek és költők gondolkodnak az élet mulandóságán. Idegenek bámulják a haldokló házakat és az itt rekedt tabániakat. A haldokló házak és az itt rekedt tabániak pedig bámulják az idegeneket.” Hámos György - Mélabú és helyénvaló megjegyzések - Tabán-romvárosban – 1933

Egy időben a Tabán vonzereje pont abból adódott, hogy az emberek tudták: ez az állapot el fog múlni, most kell meglátogatni és átélni, mert már nem sokáig marad ilyen. Ez az állandó átépítési tevékenység teremtette meg a Tabánnak azt az egyedülálló jellegét, ami szerintünk a legfőbb értéke, sajátossága is.

ANYAG, ÉPÍTMÉNY

“Az utcákban most festők festenek, fényképészek fényképeznek és költők gondolkodnak az élet mulandóságán. Idegenek bámulják a haldokló házakat és az itt rekedt tabániakat. A haldokló házak és az itt rekedt tabániak pedig bámulják az idegeneket.” Hámos György - Mélabú és helyénvaló megjegyzések - Tabán-romvárosban – 1933

Olyan, a figyelmet felkeltő építészeti beavatkozásban gondolkodtunk, ami már a létrejött pillanatában is teljesen egyértelműen átmeneti, és rezonál a Tabán folyamatos változásban gyökerező karakterével. Installációnk a bontás, a széthordás és a megjelenés-eltűnés élményére épít; 20 db egyforma, piros tárgyból áll, melyek célja, hogy elhordják őket, és szétszóródva, külön utakon vigyék tovább a történetet.

Az elbontás mint eszköz, absztrakt módon hordozza magában azt a fajta állandó körforgást, ami a helyszín történelmének egészében jelen van. Az építmény az 1930-as évek nagy bontásaira, a harcok, tüzek, árvizek pusztítására, majd az azok utáni újraépítésekre mind reflektál, ugyanakkor mégis a jelenről szól. Működésével és explicit múlthoz való viszonyulásaival hirdeti a jelenlevés örömét, mindezt a múltból táplálkozva, arra építve. Demonstrál egy olyan emlékezési aktust, ami közben az elmúlás elfogadásáról szól, a gyász ötödik fázisa az építészetben. Installációnk formailag nem utal a múlt egyik-másik állapotára, nem idéz meg konkrét helyzetet, nem emel ki egy pontot sem az idővonalról. Folytatni szeretnénk a történetet, hozzátenni egy apró rezdülést a városrész folyamatos mozgásához.

A projekt érdekes többlettartalma az installáció alapelemeinek építőanyaga. A faanyag a Magyar Építőművészek Szövetségének Ötpacsirta utcai székházából származik, azon belül a Kós Károly terem barnára festett, kazettás álmennyezetének 2024 júliusában elbontott elemeiből. A terem falát egykor borító, szintén barna falburkolattal együtt, valamikor az

1980-as években került oda Kruppa István építész tervei alapján, egy, már meglévő, s az ezévi felújítást követően ismét láthatóvá vált rabimennyezetet takarva el. 2005-ben egy harmadik

álmennyezet is felkerült a szerkezetre, amelynek fehér leplei fedték el a második réteget. Az idei munkálatok során a poroszsüveg födémgig akarták visszabontani ezt az álmennyezeti rétegrendet, azonban amikor rátaláltak az elfeledett első rétegre, nem folytatták a bontást, ezzel visszaállt az 1980-as évek előtti állapot. Ez a fajta rétegrendi gazdagság, egymást folytonosan felülíró változás, a maga tervezett és váratlan fordulataival, az ideiglenes vagy végérvényes eltűnések sorozata erősen rezonál a Tabán karakterével.

A tabáni építések jellemző volt, hogy már használt, bontott építőanyagokat hasznosítottak újra és újra, az építés által fenntartva, anyagában is folytonosítva egy körforgást. Az installációkban mi is ezt tesszük. A kidobásra ítélt faanyag új kontextusba kerül, a keretek modul-méretüket megtartva és megmutatva emléket állítanak a tabáni mozzanatok mellett saját sorsuknak is; átlényegülnek és új állapotukban sűrítve hordozzák az illékonyság történetét.

A húsz darab tárgy húsz darab sámlit: 12 db álmennyezeti keretből készült úgy, hogy a lehető legkevesebb felesleg keletkezzen. Az építés tulajdonképpen négy fázisból állt: a keretek hátlapjainak leszerelése, a keretek feldarabolása, a sámlik összezsavarozása, majd lefestése. Törekedtünk arra, hogy minél kevesebb lépésből, minimális változtatással álljanak elő az új tárgyak; a faanyagot úgy daraboltuk, hogy azok egység méretű sámlit-keretekre és merevítő deszkákra essenek szét. Egy sámlit két ilyen keretből és két merevítőből áll, 10 csavarral rögzítve; az összeszerelt ülőket piros színűre fújtuk. A létrejött tárgyak anyagukban, dimenzióikban és szerkezeti kapcsolataikban is őrzik, mutatják eredeti állapotukat.

A piros sámlikra fehér színnel fújtunk, elsőként egy-egy "elvihető" szócskát, mint egy direkt, cselekvésre ösztönző üzenetet, ami még mindig elég ködös ahhoz, hogy az ember kíváncsi természetére hasson. Szerintünk az építmény feltűnő jellege és egyértelmű múlandósága miatt kontextus és történelmi ismeretek hiányában is nyújthat egy élményt, ami sűrítve tartalmazza a Tabán jellegét, érzelmi, tapasztalati síkra terelve ezzel a hellyel való kapcsolatot.

Másodszor a sámlit ülőfelületén megjelöltük a projekt Instagram-profilját. A profil egy könnyen elérhető és tömör információs platform, amely feltárja a hely történelmét és edukálja a projekttel kapcsolatba kerülő embereket. Összességében így egy élmény és tett alapú kapcsolat jöhet létre a Tabánnal, amely újra aktualizálja a cselekvő tudatában a hely gazdag történetét, emlékezetét.

Úgy gondoltuk, hogy a céljainkat leginkább szolgáló konstrukciónak foltszerűnek kell lennie, láthatónak, könnyen bonthatónak, biztonságosnak, de legfőképp olyan formának, aminél egyértelműen látszik, ha kivették egy építőelemét. A megbontott, könnyen értelmezhető kontúr további bontásra sarkall. Így jutottunk el egy viszonylag egyszerű kubushoz, amiben a sámlit kétféle elhelyezésének köszönhetően mindkét felfestett üzenet jól látható, és bemutatja a forgatásból adódó többféle használat lehetőségét is.

PAKOLÁS, BONTÁS

“Megkezdődött a Tabán bontása. Szebeny Antal tér 3-4. Kereszt ucca 3-11. Bocskai tér 7-9. Sándor ucca 4. épületek lebontásából kikerülő összes anyagok, nagymennyiségű téglák, falikók, tetőcserép, mindenféle faanyag, ajtók, ablakok, parketta stb. minden elfogadható áron eladó a helyszínen.” Apróhirdetés - 1933 - Friss Ujság napilap

2024. október 27-én, vasárnap hajnalban pakoltuk ki installációnkat a tabáni rétre. A rét a Tabán jelenlegi használatából adódó legfrekvenciáltabb pontja, a sétálók, kutyasok, piknikezők és sportolók számára egyaránt központi helyszín. Célunk volt, hogy az építmény egyik napról a másikra hirtelen felbukkanjon, a parkot használó emberek ne lássák, ahogy megépül az installáció. A hangsúly az elbontáson volt, egy öngerjesztő, közösségi performansz az, ahogyan a reggel megjelent kubus szépen lassan eltűnik, a húsz sámlis egyesével új gazdára talál. A kihelyezés után készítettünk pár képet, és magára hagytuk a piros foltot a domboldalon. Nem telt bele pár órába, hogy megérkezzen hozzánk az első kép, jelezve, hogy egy sámlis már új helyén, egy naphegyi teraszon pihen.

A nap folyamán mindketten visszatértünk rövidebb-hosszabb időre szemügyre venni a történéseket. Bár akadtak, akik rá sem hederítettek az idegen testre a fű közepén, legnagyobb örömünkre számos kíváncsi, érdeklődő embert láttunk a távolból. Voltak, akik csak körbejárták, esetleg üldögéltek rajta, arrébb vittek egy-egy ülőt, de a parkból nem vitték magukkal; és időről-időre voltak, akik bátortalanul, habozva, vagy éppen egészen elszántan és határozottan fogtak egy sámlit, és elsétáltak vele. Délutánra az ülők fele eltűnt, 1-2 darab pedig kicsit arrébb várakozott reggeli helyétől. Este 7 óra körül, mikor utoljára elhagytuk a helyszínt, már csak 3 db sámlis maradt a Tabánban. Másnap délelőtt, mikor legközelebb kilátogattunk, már egyet sem találtunk, ezzel hivatalosan is, minden várakozásunkat felülmúlva 1 nap leforgása alatt lezajlott az fmr-projekt.

A tervezés során sokat gondolkodtunk azon, hogy vajon milyen rövid tud lenni egy építészeti pillanat. Eszközeiből adódóan az építészet mindig valami maradandót hoz létre, megfagyott zeneként való azonosításából jogosan gondolhatjuk, hogy itt valami megfagy, állandósul. Mi ezt az állítást vizsgáltuk. Érdekel a zenében fellelhető pillanatszerűség, kíváncsiak voltunk, hogy milyen az az építészet, aminek alapvető szándéka az, hogy minél inkább ideiglenes legyen; az a megváltozott építészeti hozzáállás, ami a jelenlétet célozza.

Munkánk építészeti időtartamát sikerült lecsökkenteni egyetlen egy napra.